

СТАНОВИЩЕ

Относно дисертацията на Мая Митренцева

ФИЛОСОФСКИТЕ ДИСЦИПЛИНИ В УЧИЛИЩЕ СЛЕД 1991 г. ФИЛОСОФИЯ НА ПРОМЯНАТА

Дисертацията на М. Митренцева е в обем от 180 нестандартни страници, които, приравнени към БДС дават около 270 с. Тя се състои от увод, три глави, заключение и приложения. В библиографията са посочени 90 заглавия на български, английски и руски езици, 29 използвани документа и 9 интернет източници.

В най-общ план това изследване може да бъде охарактеризирано като опит за осмисляне на станалата във времевия интервал 1991 – 2012 г. радикална промяна в начина на преподаване на философски знания и умения в средното училище у нас – от компонент в рамките на идеологическата дисциплина „Обществознание”, до комплекс от 4 задължителни предмета: Логика, Психология, Етика и право, Философия. Тази трансформация се осъществи в рамките на т. нар. политически „преход” и с оглед на неговото естество тя беше неизбежна, но нейното съдържание съвсем не беше предопределено. Тя можеше да се състои просто в премахването на философския компонент от учебните планове и програми под „етикета” на тяхната деидеологизация – както стана в някои от страните от бившия социалистически лагер. Факт е, че в България този компонент не само не отпадна от системата на средното образование, а, напротив, придоби много по-голяма относителна тежест, както и автентично, професионално философски характер.

Това беше успех не само в конюнктурно отношение – с оглед интересите на философската колегия (запазване на повече от хиляда работни места за учители, запазване на статута на университетската специалност Философия като даваща и учителска правоспособност, запазване и разширяване на професионалната „ниша” на разработване на учебници, учебни помагала, осъществяване на следдипломни квалификации на учители, развиване на магистърски програми с педагогически профил и т.н.), но и в културен и дори в политически аспект. Доколкото, поне по мнението на нас, философите, участието в

образователните процеси на учебни предмети, които развиват (или поне би трябвало да правят това) саморефлексивни нагласи у учениците, които разширяват техния светогледен хоризонт, които им помагат да се ориентират в многообразието на културно-историческите факти, може да допринесе за формирането на активни, самостоятелно мислещи граждани, от каквито нашето общество има понастоящем най-остра нужда.

Би било парадоксално, ако въпросната трансформация в статуса именно на философските дисциплини беше останала неизследвана в саморефлексивен план – след като тъкмо философията претендира да се занимава със саморефлексията в различните ѝ форми. Наистина, този успех на философската колегия у нас трябваше да бъде не само постигнат, но и осмислен. Така че дисертацията, която е представена на нашето внимание, *трябваше* да бъде направена. И М. Митренцева имаше всички възможности да извърши това изследване. Тя беше участник във всички събития и дейности, чрез които се осъществи промяната и то от позиция, която ѝ даваше привилегията да наблюдава „отвътре” нейните „механизми”. Като инспектор по философските дисциплини в най-големия регионален инспекторат, Софийския, тя не само работеше съвместно, от една страна, с учителите, а от друга – с академичните среди, но и участваше в организирането на философските олимпиади, в различни комисии за разработване и оценяване на учебни програми, в съответните дейности на просветното министерство и т. н. Така че едва ли някой друг би имал по-добра позиция не само за наблюдаване, но и за съпреживяване на въпросните постижения.

Изследването, което г-жа Митренцева е представила в своята дисертация, е осъществено чрез рефлексия върху учебни програми, текстове на учебници, директивни документи на МОН, както и международни такива, програмни документи на инициативи на философската колегия от рода на Философската Олимпиада, текстове на състезателни работи от Олимпиадата, статии в професионалната периодика, както и други публикации. От друга страна, тя се е ползвала и от класически и съвременни философски текстове на изтъкнати автори, на базата на които е изградила методологията, от позициите на която е правила своите интерпретации на емпиричния материал и съответно – своите заключения за характера на промените в преподаването на философските дисциплини в училище.

Най-значим от резултатите на нейната работа, по мое мнение, е периодизацията на промяната в преподаването на философските дисциплини. Авторката отдиференцира два периода – от 1991 до 1999 г. и от 2000 до 2012 г. Според нея първият период се характеризира с еманципация на собствено философското учебно съдържание от идеологическите детерминанти. Така да се каже – с установяване на собствено философско присъствие в училище. На преподаването на философските дисциплини в този период е присъщо значително методологическо разнообразие. Програмните документи имат предимно пожелателен и примерен характер. В общи линии авторите на учебници задават със самото съдържание на своите произведения методологията на работа на учителите, които са избрали да преподават по тях.

За разлика от това, през втория период се осъществява стандартизация на преподаването. Разработват се държавни образователни изисквания и на основата на тях – национални учебни програми по дисциплините от т.нар. „философски цикъл”. Най-интересно в професионален аспект е фокусирането на развитата по този начин методология на преподаване върху компетентностите, които учениците трябва да придобият чрез изучаването на философските дисциплини. Именно относно източниците и естеството на тази методология, която се проявява в начина, по който са разработени ДОИ, учебните програми, а преди тях – критериите за оценяване на работите от Философската олимпиада, М. Митренцева е реализирала, според мен, най-творческия компонент в своето изследване. Тук тя прави своите най-смели хипотези, които съответно са и най-рисковани и проблематични в очите на различните читатели на дисертацията, но също така са и от най-голям интерес за тях.

При цялата разнородност на кръга от участници в разработването на споменатите току що методологически инструменти, според авторката в естеството на техните „продукти” прозира определена философия, могат да се „отгатнат” някакви водещи начала, т. е. въпросните инструменти не са еkleктична, разнотилна съвкупност от случайни методологически „находки” на едни или други от авторите на ДОИ, програми, критерии за оценяване и т.н. Мая Митренцева се ангажира с хипотезата, че тази донякъде неосъзната – поне за част от участниците във въпросните дейности – методология на тяхната работа е в основата си хегелианска. В

нея има нещо от философията на образованието на Дж. Дюи, нещо от Философия за деца на М. Липман, нещо от субектния подход на Ал. Андонов...

С тази си хипотеза авторката поема сериозен риск да срещне възражения от част от читателската си публика, тъй като сред нея са и самите създатели на методологическите инструменти, за които става дума и е много възможно те да не разпознаят в реконструкцията на използвания от тях подход, която прави М. Митренцева, собствените си съображения, от които фактически са се ръководили на времето в своята работа по стандартите, или програмите. Но то друга страна този риск, по мое мнение, е оправдан. Все пак в самата тема на дисертацията доминира формулировката „*философия* на промяната”. Дори и някой да заподозре авторката, че тя със „задна дата” приписва заслуги на една от възможните методологии за стандартизиране на преподаването по философските дисциплини в училище, ”нагласявайки” фактите, нейният опит за осмисляне на това крупно колективно дело – „спасяването” на философското участие в училищното образование и утвърждаването му като вече незаменим и дори водещ в някои отношения елемент на последното, има значителна научна стойност. Ако някой е в състояние да предложи алтернативна методологическа реконструкция на същите дейности и „продукти” – нека заповяда. М. Митренцева вече е „хвърлила ръкавицата”, очертала е изследователското поле и е създала основата за сериозен публичен дебат по тази важна тема.

Ето защо аз съм твърдо убеден, че настоящата дисертация дава достатъчно основания, в качеството си на изследователско постижение, за придобиването от Мая Горанова Митренцева на научната и образователна степен „доктор по философия”.

03.12.2013 г.

АВТОР НА СТАНОВИЩЕТО:

(проф. дфн Пламен Макариев)